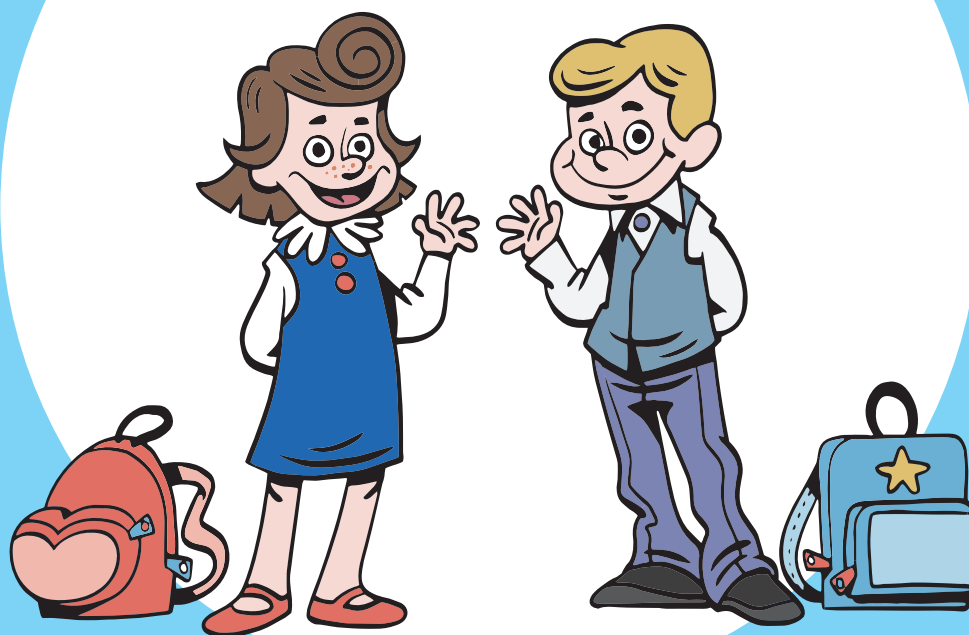

Inimeseõpetus lihtsustatud õppes

Soovitused materjalide kasutamiseks 1. klassis

Õppevara väljaandmist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond ning Haridus- ja Teadusministeerium programmi „Kaasaegse ja uuendusliku õppevara arendamine ja kasutuselevõtt“ raames.

Väljaandja SA Innove, Haridus- ja Noorteamet.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Õpetaja metoodiline juhend kuulub 1. klassi inimeseõpetuse digiõpiku juurde.
Metoodilise juhendi autorid on Triin Kivirähk, Kaja Pastarus ja Heidi Öövel.

Toimetanud Kristi Kingo

Kujundanud ja küljendanud Marju Kuusk

atlex

Atlex OÜ
Kivi 23
51009 Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
atlex@atlex.ee
www.atlex.ee

Sisukord

1. Õpetuse rõhuasetused ja pädevused.....	4
2. Digimaterjali kasutamise võimalused lihtsustatud õppe 1. klassis	7
3. Õppematerjali ülesehitus ja tehniline vormistus	8
4. Digimaterjal ja väljaprintitav tööleht	9
5. Õppesisu ja metoodilised soovitused	10
5.1. Inimeseõpetuse ainekava ja õppematerjali sisu.....	10
5.2. Peatükkide maht	17
5.3. Töökorraldused ja küsimused õpilastele	17
5.4. Audiovisuaalse materjali kasutamine infoallikana.....	17
5.5. Suuline ja kirjalik kõnearendus.....	18
5.6. Tunnetustegevuse arengut toetavad ülesanded.....	19
5.7. Õppemängud ja praktilised tegevused	20
Kasutatud kirjandus	21

1. Õpetuse rõhuasetused ja pädevused

Õppematerjal „Inimeseõpetus 1. klassile“ on koostatud põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava 1. klassi inimeseõpetuse aines saavutatavaid pädevusi silmas pidades. Õppematerjali on võimalik kasutada ka põhikooli riikliku õppekava alusel koostatud individuaalsel õppekaval õppivate õpilaste toetamiseks ja/või õpiabitundides ning koolieelse lasteasutuse 5–7-aastaste laste õppetegevuse läbiviimisel. Samuti saab õpilase individuaalsest arengust lähtudes kasutada õppematerjali vastavate teemade puhul toimetulekuõppe õpilaste ainetundides.

Käesoleva õppematerjali koostamisel on arvestatud järgmisi aspekte.

1. Arengutasemest tingitud toe eripära.

Lihtsustatud õppe 1.–2. klassi õpilaste arengutasemest lähtuvalt vajavad nad õpitegevustes:

- pidevat koostööd õpetajaga (tähelepanu, tajude ja tegevuste õpetajapoolset suunamist ja verbaliseerimist);
- toetumist praktilisele ja materialiseeritud tegevusele;
- verbaalsete korralduste täitmiseks toetumist eeskujule ja tajutavatele abivahenditele (Karlep, 2012).

2. Pädevused inimeseõpetusega seotud teistes õppeainetes.

1. klassi lõpuks lihtsustatud õppekava järgi õppiv õpilane...

- mõistab, koostab (tegevuse, pildi ja/või skeemi alusel) ning kasutab kontekstist/situatsioonist lähtuvalt sensomotoorsele kogemusele toetuvat lihtlause (3–4 sõna);
- kasutab elementaarseid viisakusväljendeid;
- vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma tarvete rahuldamiseks;
- tunneb suuri ja väikseid trükitähti;
- kirjutab väikseid kirjatähti;
- loeb veerides 1–3-silbilisi sõnu, tuumlauseid ja vähe laiendatud lihtlauseid, saab aru loetu tähendusest oma kogemuste piires;
- võrdleb ja järjestab esemeid suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse järgi;
- orienteerub ruumis ja tasapinnal küsimuse „kus?“ ja korralduse „pane!“ alusel;
- vastab küsimusele „mitu?“ (nii haaramise teel kui ka loendades);
- nimetab, kirjutab ja võrdleb arve 10 piires;
- liidab ja lahutab 10 piires;
- nimetab nädalapäevade ja aastaegade nimetusi õiges järjekorras (PLRÕK, 2011).

3. Õppetöö rõhuasetused 1.–2. klassis inimeseõpetuse aines.

- Aine põhisisuks on lähiümbruse märkamine, selle teadvustamine (suhtes MINA ja MEIE) ning sotsiaalse kompetentsuse arendamine. Lapsi õpetatakse tegutsema koos, matkides ning eeskuju järgi, kujundatakse nende baassõnavara ja -lausungimalle ning elementaarseid (olme)suhtlusoskusi.

- Peamisteks õppeviisideks on näitlikustatud praktiline tegevus (dramatiseering, eseme- ja tegevuspildid), õppevestlus ning praktiline harjutamine (sh õppekäik ja didaktiline mäng).
- Suurt tähelepanu pööratakse ühis- ja koostegevuse (laps ↔ õpetaja, laps ↔ laps(ed)) oskuste kujundamisele. Õpetaja ülesandeks on luua situatsioonid, kus tegevus jaotub mitme isiku vahel. Laste verbaalset aktiivsust tõstetakse pidevalt. Ühistegevuse põhjal antakse objektiivne, motiveeriv tagasiside lapse ja kogu rühma tegevusele ning saavutustele.
- Igas tunnis tegeldakse (koos)mängimise õpetamisega. Mänguõpetuse eesmärgiks on, et lapsed oskaksid sihipäraselt sisustada oma vaba aega ning hiljem aktiivselt osaleda õppetegevust toetavates rollimängudes: mängida süžeegea mängu (nii üksi kui ka mitmekesi), korraldada koostegevust, kasutada mängus esemete asendajaid, luua kujuteldavaid situatsioone. Mänguoskuste kujundamise eesmärgil viiakse tundides läbi erinevat liiki õppemänge (süžee mängud, reeglitega mängud) ja dramatiseeringuid. Õpetatakse (mängu) asjade kasutamist ja hoidmist, mängus osalemist, reeglitest kinnipidamist, mängu algatamist, rollide ja vajalike mänguasjade jagamist jne.
- Võrdlevate situatsioonide ja illustratsioonide (joonised, fotod) toel õpetatakse märkama ja eristama (puhas/must, meeldib/ei meeldi jne tasandil) ümbritsevate esemete, ruumide ja inimeste (sh iseenda) esteetilist välimust; õpetatakse eristama isiklikke, võõraid ja ühiseid esemeid, neisse heaperemehelikult ja turvaliselt suhtuma ning neid kasutama (sh kaaslastega jagama). Õpetaja juhendamisel otsitakse võimalusi ja vahendeid esemete, ruumide ja iseenda esteetilise välimuse parandamiseks ning kujundatakse valitud vahendite praktilisi kasutamisoskusi. Samuti õpetatakse märkama ja eristama eakaaslaste käitumisviise ning harjutatakse etiketikäitumist (tervitamine, palumine, tänamine, eakaaslase ja täiskasvanu poole pöördumine, võimalik keeldumine jne) (PLRÕK, 2011).

4. Taotletavad õpitulemused inimeseõpetuse aines 1. klassi lõpuks.

Laps...

- nimetab oma lemmiktegevusi küsimuste toel;
- vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma soovide ja vajaduste väljendamiseks;
- kirjeldab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukohta, õdede-vendade ja vanemate nimesid;
- väärtustab kodu ja perekonda;
- kirjeldab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töodes;
- teab oma kohustusi kodus;
- osaleb ühistes (õppe)mängudes ja suudab meeldetuletamisel mängureeglitest kinni pidada;
- hindab kaaslaste tegevusi meeldib/ei meeldi tasandil ning õppesituatsioonis õige/vale tasandil;
- hoolitseb isikliku välimuse ja hügieeni eest (kammib juukseid, peseb käsi ja hambaid, kasutab tualetti);
- märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu;

- teab Eesti lipu värve nende õiges järjestuses;
- nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaagu õiges järjestuses;
- teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel;
- korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust;
- teab, kuidas ohutult sõiduteed ületada ja käitub vastavalt;
- kirjeldab ühissõidukisse sisenemise ja väljumise korda (PLRÕK, 2011).

Õpitegevuses on olulisel kohal lõimitud ja läbiv õpe. Valdav osa ainekavas märgitud õpitulemustest ongi sõnastatud seda põhimõtet arvestades. Antud õppematerjali kasutades tuleb arvestada, et:

- mõne pädevuse kujundamisega tegeletakse ühes või mitmes temaatilises õppetunnis (nt „Siim sõidab linna“ ja „Linnas“ kirjeldavad ühissõidukisse sisenemise ja väljumise korda);
- mõne pädevuse saavutamisel on olulisel kohal lõiming teise õppeainega (nt matemaatika ja loodusõpetusega: laps nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaagu õiges järjestuses);
- valdavat osa õpitulemustest kujundatakse igas õppetunnis läbivalt, selleks kõiki võimalusi kasutades.

2. Digimaterjali kasutamise võimalused

lihtsustatud õppe 1. klassis

Lähtudes inimeseõpetuse aine olemusest ja lihtsustatud õppe 1. klassi õpilaste arengutasemest on õppetundide põhisisuks ümbritseva keskkonna tajumise-mõistmise, suhtlemise ja praktilise tegutsemise oskuste kujundamine ning kõnearendus. Digimaterjali eesmärk on toetada nende pädevuste saavutamist.

Õpetaja ülesandeks on reguleerida materjali otstarbekat kasutamist. Seejuures on oluline meele pidada, et digipädevuste saavutamine on selles vanuses veel teisejärguline.

1. klassis on eelkõige oluline õpilase psüühiliste protsesside ja õpioskuste arendamine erineval viisil. Lubamatu on jätta õppetunnis inimeseõpetuse põhitegevused tagaplaanile, kulutades suure osa õppeajast digiülesannete individuaalsele täitmisele, kui tegelikult õpilaste oskused seda veel ei võimalda. Seega on oluline kasutada inimeseõpetuse tundides erinevaid õppeviise – näitlikustatud praktilist tegevust, õppevestlust, praktilist harjutamist jm.

Õpilaste arengutasemest tulenevalt ei eeldata, et õpilased saavad õppematerjali kasutamisega hakkama iseseisvalt. Autorite nägemuses on digimaterjali põhiline kasutamiskiis 1. klassis üleklassitöö kõigile õppijatele korraga nähtavas seadmes. Näiteks: õpetaja näitab materjali suurel ekraanil, suunab õpilaste tähelepanu olulisele, esitab suuliselt küsimusi, loeb teksti, teeb kokkuvõtte. Digiülesandeid lahendatakse samuti õpetaja juhendamisel koos suurel ekraanil. Õpetaja loeb ja selgitab töökorraldust, töövõtteid, vajadusel näitlikustab. Õpilased saavad käia kordamööda klassi ees, et mõnda ülesande osa sooritada.

Sellisel kujunevad jõukohasel viisil õpilaste digi- ja õpioskused ning kujuneb järk-järgult suutlikkus digitaalses õppematerjalis orienteeruda. Samuti on sellisel töökorraldusel kasvatuslik väärtus – õpilased ootavad oma järjekorda klassi ette tulemiseks, samal ajal jälgivad kaaslaste tööd. Ühistöö käigus tutvuvad õpilased digimaterjalis olevate ülesannete tüüpidega (sobiva vastuse märkimine loetelust ja valik rippmenüüst, värviga märgistamine, lohistamine, trükkimine lünka jt) ning omandavad esmased praktilised oskused nende sooritamiseks digiseadmes.

Õpilaste oskuste kasvades on võimalik õppetunnis digimaterjali kasutada ka individuaalsetes seadmetes, kuid sellisel juhul on jätkuvalt vajalik, et täiskasvanu last digiseadme eesmärgipärasel kasutamisel juhendaks.

1. klassis kodutöid ei anta ning selleks ei ole materjali planeeritud.

3. Õppematerjali ülesehitus ja tehniline vormistus

Põhjaliku õpetuse selle kohta, kuidas digimaterjali tehniliselt kasutada, annavad Opiq.ee keskkonnas esilehe allosas olevad kasutusjuhendid (kasutusjuhend õpetajale).

- Digimaterjali moodustavad õpik ja ülesannete kogu. Kogu õppesisu on esitatud õpikus. Ülesannete kogus on mõned lisaülesanded, mida on võimalik kasutada õpitegevuse diferentseerimiseks.
- Õppematerjali ülesehitusest annab ülevaate sisukord. Õppesisus on 6 teemat, mis sisaldavad omakorda 3–8 peatükki. Sisukorras on ka 7. teema „Õpetajale“, milles on esitatud metoodiline juhend.
- Avades peatükke erinevates seadmetes, võib näha erinevat vaadet: suurel ekraanil paigutub materjal kahte veergu, väiksemal ekraanil (tahvelarvuti, nutitelefon) on materjal järjestatud. Iga peatükk on omakorda liigendatud alalõikudeks, mis on nummerdatud ning pealkirjastatud. Nummerdus toetab õpilasi materjalis orienteerumisel, pealkirjad on õpetajale märksõnadeks, st kajastavad konkreetse peatüki õppesisu.
- Õpiku autorid on teadlikud, et lihtsustatud õppel olevad lapsed õpivad tähti ning mõningane lugemisoskus kujuneb alles 1. klassi lõpuks. Siiski on õpikus erinevaid joonistähedega sõnu ning lauseid, mida saavad lugeda kas suurema lugemisoskusega õpilased või õpetaja. Õpilaste lugemisoskuse kasvades on kõigil õpilastel võimalik õpitud tähtede piires järjest rohkem sõnu lugeda. Ülesannete ning piltide juurde kuuluvaid töökorraldusi esitab lastele õpetaja.
- Digimaterjal sisaldab kindlaid värvilahendusi ja leppemärke, mis on eelkõige suunatud õpetajale.

Hall taust	Tekst õpetajale (küsimused, korraldused jms).
Valge taust	Tekst lugemisoskusega õpilasele (lugemismaterjal).
Kollane taust	Digiülesanne õpilasele.
Roheline taust ja kollane lill	Soovitus mänguks või praktiliseks tegevuseks.
Pliiats	Soovitus värvida pilt töölehel (PDF-versioonis) või märgistada sõnad digiõpiku tekstis.
Roosa taust ja hüüumärk	Tekst õpilasele (kokkuvõte/olulise meelde jätmine). 1. klassis esitab seda teksti õpetaja.

- Õppematerjali kasutaval õpetajal on võimalus lisada õpiku peatükkidesse oma materjali (faile, teksti), ülesannete kogusse luua ise uusi õpiülesandeid ja koostada õpilastele eri liiki töid.
- Kõikide peatükkide juures olevas rubriigis „Seotud sisu“ on võimalus tutvuda, millistes klassides ja teistes ainetes samu teemasid käsitletakse.

4. Digimaterjal ja väljaprintitav tööleht

Peatükkide lõppu on lisatud tööleht ehk õppematerjali PDF-versioon. Digimaterjal ja õppematerjali PDF-versioon ei ole identsed, põhjuseks tehniliste võimaluste erisused.

- Digiõpiku ja PDF-töölehe tööjuhiste (ülesannete) numbrid on erinevad, st ei kattu omavahel.
- Digimaterjalis on rohkem ja mitmekesisemat illustreerivat materjali kui PDF-versioonis, näiteks fotod, animatsioonid, video- ja helifailid. Digiõpikus olevad helifailid sisaldavad erinevat liiki materjali, näiteks sõnalised (näitlejate sisseloetud) kuulamistekstid, tegelaste ütlused, lugemistekstid, aga ka helid meie ümbruses (koduloomade hääled, liiklus jm). PDF-versioonis on antud mõned viited digiõpikule, eelkõige animatsioonide ja videote kohta, kuid kõiki viiteid sealt ei leia. Õpetajal on soovitatav paralleelselt PDF-versiooniga jälgida ka digimaterjali.
- Ülesannete tüübid digimaterjalis ja PDF-versioonis on võimalustest tulenevalt erinevad. Kui digimaterjalis on suuremad võimalused illustreeriva materjali kasutamiseks, siis PDF-versioon pakub rohkem võimalusi tegeleda 1. klassi õpilastele väga olulise tajude ja käelise tegevuse arendamisega (nt joontega ühendamine, piltide ümbritsemine joonega ja värvimine). Siinkohal soovitus õppematerjali kasutajale: kõikide mustvalgete piltide juures ei ole korraldusi värvimiseks, kuid õpetajal on võimalus neid lisada ja sel viisil õpilaste käelisi oskuseid kujundada.

Digimaterjali ja PDF-versiooni on soovitatav kasutada kombineeritult, nii et üks toetaks teist ja mõlemad toetaksid temaatilist praktilist tegevust. See toob tundi vaheldusrikkust ning pakub õppepetevusteks mitmekesist valikut, mida õpilaste oskustest ja võimetest lähtuvalt õpitulemuste saavutamiseks kasutada.

5. Õppesisu ja metoodilised soovitusused

5.1. Inimeseõpetuse ainekava ja õppematerjali sisu

Õppematerjali koostamisel on lähtutud järgmistest põhimõtetest.

1. Taotletavate õpitulemuste kujundamine toimub kogu kooliaasta jooksul (vt lk 5).
2. Piltide jms valiku, tekstide ja ülesannete koostamise aluseks on laste kogemused ümbritsevast maailmast, nende elus ettetulevad elulised probleemsituatsioonid, eakohased huvid.
3. Autorid on jälginud eelkõige taotletavate õpitulemuste saavutamise võimalikkust. Soovitusliku ainesisu ning õppematerjali teemade võrdlemisel ilmneb mõningaid erinevusi.
 - Soovitusliku ainesisu ja digimaterjalide teemade pealkirjad ei ühti sõna-sõnalt. Näiteks on soovituslikus ainesisus teemad „Mina ja pere“ ning „Mina ja minu kodu“, aga õppematerjalis on need koondatud teemaks „Kodu ja pere“.
 - 1. klassi materjali on lisatud õppesisu, mida kehtivas inimeseõpetuse soovituslikus ainesisus pole. Autorite arvates on lisatud sisu oluline ja aktuaalne. Näiteks peatükk 2.2. „Ratas“ on õppesisus eesmärgiga kujundada õpilastel mitmekesiseid teadmisi ohutust liiklemisest või peatükk 2.5. „Abi küsimine“ selleks, et kujundada õpilastes esmaseid teadmisi, kuidas käituda elus ette tulevates probleemsituatsioonides.
 - Suur osa soovituslikust ainesisust on esitatud lõimitult erinevates peatükkides. Nii näiteks tutvustavad peatükid 6.3.–6.6. küll erinevaid kooliga seotud ameteid, kuid samas leiavad neis käsitlemist ka järgmised teemad: vabandamine, tänamine, minu oma ja kaaslaste oma, ausus asjade jagamisel, teistega arvestamine, käitumine söögilauas jne.

Õppesisu lühitutvustused

Teema ja peatükk	Sisu
1. MINA JA MEIE Esimese klassi õpilaste esimesed koolinädalad ning -kuud mööduvad uue keskkonna, kaaslaste ja reeglitega harjumise tähe all. Selle eesmärgi täitmist toetab ka inimeseõpetuse aine esimene teema „Mina ja meie“. Õpilane õpib ennast tundma ja end ka teistele esitlema, kaaslastega koos tegutsema, nendega arvestama ja suhtlema. Käsitletavat teemat puudutavad otseselt klassisituatsioonid toimetamist. Käesoleva õppematerjali 1. peatükis on digi- ja PDF-ülesannete maht võrreldes teiste peatükkidega pisut väiksem, sest aega võtavad nii praktiliste tegevuste läbiviimine kui ka digimaterjali tehnilise poolega tutvumine. Õppematerjal sisaldab palju soovitusi praktilisteks tegevusteks. Riiklikus ainekavas ära toodud õpitulemustele lisaks leiab õppematerjalis käsitlemist ka oskus kasutada vajalikke viisakusväljendeid.	
1. Minu kool	Enese tutvustamine (mis klassis õpid?). Riietus koolis. Koolivahendid. Koolikoti kandmine, kehahoid.
2. Mina	Enese tutvustamine (minu nimi, mina olen poiss/tüdruk, vanus). Vanem-noorem. Mulle meeldivad tegevused (minu huvid).
3. Minu välimus	Minu välimus. Kehaosad. Isiklik hügieen (igapäevane puhtus).
4. Tere	Tervitamine. Tervitusele vastamine. Huvasti jätmine. Viisakas käitumine koolis.
5. Koolis	Tunniplaan, õpitegevused koolis, õppevahendid. (Töö)riietus (põll kunstitunnis). Mööbel koolis.
6. Tüli	Konflikt. Vabandamine, leppimine. Töökoha korrashoid, käitumine koolis. Vastutus oma tegevuse eest. Mööbel koolis.
7. Sport	Õpitegevused koolis. Koolivahendid. Riietus, riietuse sobitamine situatsiooniga. Sportlik/tervislik eluviis. Asjade jagamine. Asjade palumine kasutamiseks. Teistega arvestamine. Isiklik hügieen.
8. Kooliriided	Riietus, riietuse sobitamine situatsiooniga. Minu välimus. Riiete korrashoid. Isiklik hügieen. Jalatsid, vahetusjalatsid.

2. MINA JA TURVALISUS

Teema „Mina ja turvalisus“ sisaldab õpilaste jaoks väga olulisi teadmisi ja oskusi. Õpitulemuste saavutamiseks on vajalik ja võimalik peatükkides käsitletavat olukorrad ja tegevused praktiliselt läbi teha. Õppematerjal pakub erinevaid soovitusi praktilisteks tegevusteks ja mängudeks. Piltide ja jutukeste abil on võimalik kujutleda erinevaid situatsioone ja arutleda tegutsemist neis olukordades. Kinnistavad ülesanded aitavad meelde jätta olulisi reegleid.

1. Koolitee	Foor, helkur, kiiver, ülekäigurada. Sõidutee, kõnnitee, jalgrattatee. Liiklemine tänaval, ohutus. Tee ohutu ületamine.
2. Ratas	Jalgratas. Vajalik varustus rattasõidul, ohutus. Liiklemine rattaga. Tee ohutu ületamine.
3. Siim sõidab linna	Maa kui elukeskkond. Liiklemine maal. Bussi ootamine. Ühissõidukisse sisenemine. Sõidupilet. Käitumine ühissõidukis. Turvavöö. Linn kui elukeskkond. Sõidukid.
4. Linnas	Sõidukid. Käitumine bussipeatuses, bussi ootamine. Sõidupilet, tuvasti. Bussikontrolör (erinevad ametid, nende tööülesanded). Alarmsõidukid, nende eelisõigus liikluses. Ohutu liiklemine.
5. Abi küsimine	Eksimine, võõras ümbrus. Abi küsimine. Minu vanemate nimi ja telefoninumber. Vanemale helistamine. Minu aadress. Politseinik, hädaabinumber 112. Poes vanema silmist kaotamine, pöördumine abi saamiseks müüja või turvatöötaja poole. Minu emotsioonid.

3. KODU JA PERE

Teema „Kodu ja pere“ käsitlemisel on oluline õpilaste kogemuste aktiveerimine läbi erinevate õppetegevuste. Õppematerjali kaudu on võimalik tutvuda erinevate perekooslustega. Teema käsitlemise eesmärk on aga õpilasekeskne: õpilane kirjeldab oma peret ja kodu, väärtustab kodu ja pereliikmeid. Eesti Vabariigi sünnipäeva paiku käsitletakse ka riigisümboolikat. Võimalusel käiakse kodukohas õppekäigul. Lisaks õppematerjalis leiduvale pildimaterjalile on soovitatav kasutada ka õpilaste endi fotosid kodust ja perest.

1. Siimu pere	Peretüüp: ema, laps, vanaema, vanaisa. Pereliikmete nimetused. Talumaja, loomapidamine. Lemmikloom. Elukeskkond maal. Ruumide nimetused, mööbel kodus, otstarve. Vanemate abistamine kodutöodes. Laua katmine, toidunõud.
2. Mari pere	Peretüüp: ema, isa, lapsed (õed-vennad). Pereliikmete nimetused. Vanem-noorem. Elukeskkond linnas. Korter, kortermaja. Suurem-väiksem pere. Enese tutvustamine (minu pere). Lemmikloomad, nende eest hoolitsemine. Lapse kohustused kodus. Isiklik hügieen (käte pesemine pärast loomadega tegelemist). Ohutu käitumine loomadega, loomade privaatsusega arvestamine.
3. Roosi ja Lilli pere	Peretüüp: isa ja tütre (kaksikud õed). Naabrid (vanaema ja vanaisa). Elukeskkond linnas, eramaja. Minu kodumaja. Minu kodu ja pere, tutvustamine. Pereliikmete abistamine, õuetööd.
4. Vannituba	Ruumid kodus: vannituba. Esemad vannitoas. Tegevused vannitoas. Isiklik hügieen. Kehaosade nimetused. Käte, hammaste, juuste pesemine. Pesemisvahendid (peseb mida? peseb millega?).
5. Siim koristab	Ruumid kodus. Mööbel (nimetused, otstarve). Kodused tööd, pereliikmete abistamine. Koristamine, koristusvahendid. Minu kohustused kodus. Ruumide korrashoid.
6. Eesti, minu kodumaa	Minu kodumaa. Eesti. Suuremad linnad Eestis. Eestimaa erinevad paigad. Eesti lipp, lipu kasutamine, asukoht. Eesti rahvuslind suitsupääsuke. Eesti rahvuslill rukkilill.
7. Eesti sünnipäev	Vabariigi aastapäev, selle tähistamine koolis ja kodus. Tegevused aktusel. Eesti hümn, käitumine hümn kuulates. Pidulik riietus.

4. MINA JA TERVIS

Teemas „Mina ja tervis“ käsitletav materjal peaks õpilasele andma oskuse või kinnistama oskust hoolitseda oma välimuse ja hügieeni eest. Teema sisaldab ka oskust söögilauas viisakalt käituda ja teistega arvestada. Lisaks sobivale käitumisele õpitakse kasutama ka viisakusväljendeid, mida söögilauas vaja läheb. Ka siin on põhiline õppemeetod praktiline tegevus.

1. Puhas laps	Välimus. Isiklik hügieen. Kehaosad: käed. Käte määrdumine, pesemine. Küünte eest hoolitsemine. Tualeti kasutamine. Riietus, selle korrastamine.
2. Hambad	Isiklik hügieen. Kehaosad: suu. Hammaste tervishoid, pesemine. Pesemisvahendid. Tervislik toit. Hambaarst (erinevad ametid, nende tööülesanded). Minu emotsioonid.
3. Tervislik toit	Toitumisharjumused (mulle meeldivad toidud). Toidugrupid. Tervislikud toidud.
4. Söögilauas	Toidunõude kasutamine. Viisakas käitumine, kombed. Käte pesemine. Oma järjekorra ootamine. Toidu küsimine, palumine. Vastamine, toidu andmine. Viisakusväljendid. Laua korrashoid ka pärast söömist. Toidu eest tänamine.

5. MINA JA AEG

Aeg ei ole käega katsutav nähtus ja seepärast on aja järgnevusega seotud teemasid keeruline tunnis praktiliselt käsitleda. See ei tähenda aga seda, et taotletava õpitulemuse saavutamiseks peaks nädalapäevade, ööpäeva osade ja aastaegade nimetused ja järjestuse lastele lihtsalt pähe õpetama. Vajalik on, et ajaühikute nimetuste taha tekiksid õpilastel õiged kujutlused ühele või teisele ajaühikule omastest tunnustest. See võimaldab õpilasel nimetusi ja järgnevust sisuliselt õppida. Näiteks on praktiliselt võimalik vaadelda käesoleva ajaühiku (aastaaeg, ööpäeva osa) tunnuseid ning kogeda siis tehtavaid tegevusi. Läbi saab mängida ka teistele aastaegadele, ööpäeva osadele ja nädalapäevadele iseloomulikke tegevusi. Käesolev õppematerjal pakub käsitletavate ajaühikute ja nende järgnevuse mõistmiseks ning meelde jätmiseks pildi- ja videomaterjali ning kinnistavaid ülesandeid. Aastaaegade nimetusi seotakse iseloomulike loodusnähtustega, tegevustega ja riietusega. Ööpäev jaotatakse ööks ja päevaks ning päev omakorda hommikuks, lõunaks ja õhtuks. Nimetused seotakse samuti iseloomulike tegevustega ja loodusnähtustega. Nädal jaotatakse nädalapäevadeks, nädalapäevad liigitatakse kooli(töö)- ja puhkepäevadeks, käsitletakse ka mõisteid *eile, täna, homme*. Nädal teisendatakse päevadeks ja vastupidi.

1. Aasta.	Aasta, aastaajad. Tegevused erinevatel aastaagadel. Sobiv rietus.
2. Öö ja päev	Ööpäeva osad (hommik, päev, õhtu, öö). Lastetegevused päeval ja öösel. Päevarütm.
3. Nädal	Nädalapäevade nimetused. Töö- ja puhkepäevad. Eile, täna, homme.

6. MINA JA ASJAD

Teema „Mina ja asjad“ sisu on seotud õpilase igapäevaste praktiliste tegevustega, mida saab rakendada ka inimeseõpetuse tunnis. Mitmeid selliseid soovitusi leidub ka õppematerjalis. Lisaks otseselt teemat puudutavale käsitletakse siin ka inimeste emotsioone, mis tekivad ühe või teise teo tagajärjel. Harjutatakse pruukima asjade kasutamise ja korrashoidmise situatsioonides vaja minevaid viisakusväljendeid.

1. Minu asjad	Mööbel, õppevahendid. Asjade korrashoid. Töökoha korrastamine. Minu oma, kaaslase oma. Õpetaja asjad. Asjade saamine.
2. Mari saab uue nuku	Asjade saamine. Asjade väärtus. Raha kogumine asja ostmiseks. Minu emotsioonid. Hooliv ja hoolimatu käitumine asjade suhtes. Asjade hoidmine. Vabanduse palumine. Asjade parandamine. Asjade korrashoid.
3. Koristaja Inna	Koristaja (erinevad ametid, tööülesanded, inimesed koolis, töövahendid). Koolimaja puhtus, laste osalus selles. Täiskasvanute aitamine. Juhtum koolis: vabandamine, sobiv käitumine.
4. Töömees Anatoli	Kooli töömees (erinevad ametid, tööülesanded, inimesed koolis, töövahendid). Asjade kadumine. Asjade leidmine. Käitumine asja leides. Oma asjade järelvalve. Varastamine. Tänamine.
5. Kokk Siiri	Kooli kokk (erinevad ametid, tööülesanded, inimesed koolis, töövahendid). Ruumid koolis. Ausus asjade jagamisel, teistega arvestamine. Käitumine kooli sööklas. Toidu küsimine/palumine, toidu ulatamine/tänamine. Toidu eest koka tänamine.
6. Iga töö on vajalik	Erinevad ametid koolis, töövahendid. Abi palumine erinevate situatsioonide korral. Riietus: tööriided, peoriided.

5.2. Peatükkide maht

1. klassi digimaterjal on kokku 33 peatükki. Arvuliselt ei kattu peatükkide arv küll õppeaasta tundide hulgaga (35 inimeseõpetuse tundi aastas), kuid autorite arvates on materjali pigem rohkem. Seega on õpetajal vaja olemasoleva materjali kasutamist kavandada.

Tasub rõhutada, et kuigi õppematerjali iga peatükk sisaldab rohkelt mitmekesiseid ülesandeid ja tegevussoovitusi inimeseõpetuse tunni läbi viimiseks, ei peaks õpetaja võtma eesmärgiks õpilastega kõikide tegevuste sooritamist ega kõikide ülesannete lahendamist. Õpetaja saab valida just antud õpilastele jõukohase ja arenguks vajaliku ning enda rõhuasetustega sobiva materjali. Olulisel kohal võiksid olla ka õppekäigud, mille korraldamiseks on vaja samuti aega leida.

Julgustame õpetajaid oma töö planeerimisel kasutama ainetevahelise lõimingu kõiki võimalusi, et teha vajadusel valik ja käsitleda mõnda teemat sügavuti kas siis eesti keele, matemaatika, loodusõpetuse või inimeseõpetuse tunnis. Samuti toetame mõtet, et erinevate õppeainete õppematerjale saab omavahel kombineerida ning kasutada neid õppetöös just nii, nagu on konkreetsete õpilaste jaoks kõige kohasem.

5.3. Töökorraldused ja küsimused õpilastele

Õppematerjal on märgitud küsimused ja korraldused on mõeldud õpetajale lugemiseks. Lähtudes lihtsustatud õppe 1. klassi laste lugemisoskuse arengust, esitab õpetaja neid õpilastele suuliselt.

Õpetaja peab olema valmis selleks, et küsimusi on vaja kohandada (õpilane ei mõista sõnavara, lausekonstruktsiooni vms) ning et esitada on vaja lisaküsimusi ja -korraldusi. Kuigi õppematerjali maht ei võimaldanud kõikide võimalike küsimuste-korralduste sõnastamist, on selles siiski näiteid, mis annavad õpetajale ülevaate tema rollist.

Küsimuste sõnastamine on jäetud osalt ka õpetaja enda ülesandeks. Seda näiteks piltide vaatlemisel („Vaata pilti. Vasta õpetaja küsimustele“), läbivate tegelaste esitatud lausete lugemisel ja tähenduse mõistmisel. Eeldatud on seega vaatlusoskuse ja teksti mõistmist kujundavate küsimuste-korralduste esitamist. Õpetaja võib õpilaste aktiveerimiseks esitada küsimusi ka seal, kus õppematerjal ei ole otseselt korraldust seda teha.

5.4. Audiovisuaalse materjali kasutamine infoallikana

Elulisi situatsioone ja objekte puudutavate kujutluste aktiveerimiseks ning samas ka laste tunnetustegevuse arendamiseks on õppematerjal kasutatud pilte, helisid, animatsioone ja videoid. Vastavalt ülesandele tuleb õpilastel ära tunda kujutisi ja helisid, mõista nähtu sisu, nimetada, kirjeldada ja võrrelda vaadeldavaid objekte jms.

Kõigi nende tegevuste juures on 1. klassi õpilastele aktiivselt abiks õpetaja, kes osutab olulistele detailidele, esitab analüüsi toetavaid küsimusi ja korraldusi. Mõnes peatükis on abistavad kü-

simused täpselt ära märgitud, kuid enamasti peab õpetaja küsimused ise läbi mõtlema ja koostama. Lisaküsimuste esitamist võib vaja minna ka teemade juures, kus näidisküsimused on juba olemas.

Õppematerjal sisaldab erinevaid leppemärke ja piktogramme, mille ülesanded on järgmised:

- annavad õpetajale ja õpilastele infot, mida ülesandes tegema peab;
- suunavad last ümbritsevas elus erinevaid viiteid märkama ja mõistma.

Leppemärkide ja piktogrammide vaatluseks eraldi korraldusi alati pole, st nende mõistmise suunamine on õpetaja ülesanne.

5.5. Suuline ja kirjalik kõnearendus

Õpilaste vastused õpetaja küsimustele. Küsimustele vastamist tuleb õpetajal teadlikult suunata: harjutada vastamist lühidalt ja lausega, aidata moodustada 3–4-sõnalisi lihtlauseid. Õpilasi abistavad seejuures õpetaja küsimused, lause alguse esitamine, õpetaja/kaaslase lause järele kordamine, lauseskeemid. Kindlasti on olemas küsimusi, millele on mitu õiget vastust. Soosime igati paindlikke arutelusid ning julgustame õpetajaid aktsepteerima erinevaid vastusevariante. Nii ei ole näiteks jäätis ainult tervislik või ebatervislik toit. Aruteludes tulekski leida nii positiivseid (jäätis on piimatoode) kui ka negatiivseid külgi (jäätis on maiustus ja seda ei tohiks liiga tihti süüa). Kui laps suudab oma seisukohti adekvaatselt põhjendada, siis on õpetaja ülesanne nõustuda sobivalt põhjendatud lapse otsusega. Näiteks võib kevadine jope sobida ka suvepildi juurde, kui laps põhjendab oma valikut sellega, et suveõhtutel võib olla jahe ilm.

Tekstid õpilastele. 1. klassi õppematerjalis on joonistähedega esitatud sõnu, mida vastava lugemisoskusega laps saab lugeda. Siiski ei ole õppematerjali koostamisel eeldatud, et lihtsustatud õppe 1. klassi õpilane oskab lugeda. Need üksikud sõnad või laused on lugemiseks lugemisoskusega lapsele, et pakkuda jõukohast õpet kõigile klassi õpilastele. Lugemise hõlbustamiseks on pikemad sõnad liigendatud (näiteks VANA-EMA). Õpetaja ülesanne on reguleerida õpitegevuse raskusastet, st otsustada, millist teksti loeb ta ise lastele ette ja millist sõna või teksti suudab lugeda juba mõni õpilane. Lugemise suunamisel rakendatakse eesti keele õppe põhimõtteid. Digimaterjalis toetavad tekstide kasutamist heliklipid, st võimalus vastavat teksti kuulata. Ka kuulamise korral on õpetajal vajalik teha jõukohasel viisil teksti analüüsi.

Õppematerjal sisaldab **eri liiki tekste**, mille käsitus eeldab mõneti erinevate töövõtete kasutamist.

- Teadmisi andvad tekstid, mille ülesandeks on jagada teavet, olla eeskujuks kirjeldamisel või esitada kokkuvõtteid. Siia rühma kuuluvad ka õppeülesannete laused.
- Tegelaste laused ja dialoogid, mille mõistmine eeldab õpetajalt toetavaid saatelauseid (Karlep, 2003: lk 246, 247) ning konkreetsele tekstile eriomast analüüsi. Õpetaja ülesanded on järgmised:
 - tutvustab lastele suhtlussituatsiooni (vestluse koht ja aeg, suhtlejad jms);

- juhatab oma saatelausetega sisse tegelaste ütluste kuulamise või lugemise. Saatelausete abil selgitab õpetaja lastele jõukohasel viisil ütluse eesmärgi (milleks mida räägiti) ja strateegiat (küsis, palus rääkida jne);
- esitab küsimusi dialoogi struktuuri teadvustamiseks (kes räägib? kes kuulab? jne) ning ütluse tähenduse mõistmiseks;
- dialoogid võimaldavad mängida lavastus- või suhtlusmänge, mille käigus harjutatakse õpetaja eeskujul hääle tugevust (3–4 tugevusastet), ilmekust ja kehakeelt (Karlep, 2003: lk 326–333 järgi; Karlep, Kontor, 2010: lk 53 järgi).

Küsimused, mida laps õpib küsima. Dialoogis osalemise oskuse saavutamiseks on oluline harjutada küsimuste esitamist ja neile vastamist. Eeskujuks on õpilastele lausemallid tekstis ja õpetaja ettelugemisel või heliklipi kuulamisel kuulnud intonatsioon. Õpetaja juhendamisel ja eeskujul õpivad lapsed dialoogilauseid sobival viisil esitama (pöördumine suhtluspartneri poole, intonatsioon, hääletugevus jt).

Sõnavara kujundamine ja laiendamine. Lihtsustatud õppekava järgi õppiva 1. klassi õpilase sõnavara piiratusest tingituna tuleb ka inimeseõpetuse tundides tähelepanu pöörata sõnade tähenduse selgitamisele ja aktiveerida järjepidevalt nende kasutamist.

Erilist tähelepanu vajavad sõnad, millel ei ole meeleorganitega tajutavate objektide, tunnuste ja nähtustega otsest seost (nt *viisakas* laps, *aus* laps, *terve* laps, *tervislik* toit jt).

1. klassi õppematerjal on koostatud nii, et selliste sõnade tähenduse mõistmist laiendatakse järk-järgult, seostades neid laste eluga. Sõnade tähenduse selgitamiseks saab kasutada ka samatähenduslike sõnade välja toomist ja sõnade paigutamist lühiteksti, sõnaühenditesse, vestlusesse (Karlep, 2003: lk 84–85).

Kirjutamine. Kuigi 1. klassi õpilased alles omandavad kirjutamisoskust, on digimaterjalis siiski mõningaid ülesandeid, kus tuleb numbreid või sõnu lünkadesse trükkida. Sellised ülesanded on mõeldud vastava kirjutamisoskuse omandanud õpilastele. Kuna autorid ei eelda, et valdava osa 1. klassi õpilaste kirjutamisoskus võimaldab sõnade ja numbrite trükkimist, on õpetaja valida, kas antud lünkülesanne täidetakse suuliselt või kirjalikult või jäetakse see ülesanne õppetegevusest üldse välja. Kirjutamisel vajavad lihtsustatud õppe 1. klassi lapsed täiskasvanu abi, seda nii õige kirja kui ka ära kirja puhul.

5.6. Tunnetustegevuse arengut toetavad ülesanded

Õppematerjal sisaldab õpiülesandeid, mis ühelt poolt toetavad ainealaste teadmiste-oskuste omandamist ja teiselt poolt aitavad kaasa õpilaste tunnetustegevuse, keeleliste ja motoorsete oskuste arengule. Osa digitaalsetest ülesannetest on enesekontrolli võimalusega, st annavad tagasisidet soorituse õigsuse kohta ning võimaldavad oma eksimusi parandada. 1. klassi õpilased vajavad

enesekontrolli kujunemiseks õpetaja suunamist ja abi.

Ülesannete hulka kuuluvad:

- helide kuulamine,
- piltide ja videote vaatlus,
- pildil kujutatud objektide/tegevuste võrdlus,
- esemete ja piltide sorteerimine (rühmitamine),
- piltide ja nimetuste järjestamine,
- sõnade valik nähtavas loetelus ja rippmenüüs,
- piltide ja sõnade lohistamine,
- lünkade täitmine (trükkimine),
- sobivate sõnade märgistamine värvidega.

PDF-versioonis lisanduvad veel teistsugused ülesannete tüübid: joonega ühendamine või ümbritsemine, pildi värvimine jm.

5.7. Õppemängud ja praktilised tegevused

Arvestades õpilaste arengu eripära, on õppimine läbi praktilise tegevuse lihtsustatud õppekava järgi õppivate 1. klassi õpilaste jaoks kõige loomulikum ja efektiivsem viis omandada uusi oskusi. Inimeseõpetuse aine eesmärk on õpilastele õpetada just igapäevases elus toimetuleku oskusi. Seega on õppimine läbi praktilise tegevuse siin tunni loomulik osa. Käesolevas õppematerjalis pakutakse välja ka praktilisi tegevusi ja mänge, mida tunnis üht või teist teemat õppides läbi viia.

Praktilised tegevused, mille eesmärgiks on tutvuda ümbritsevate esemete ja keskkonnaga (nt katsed helkuritega, õppekäik liikluses), omandada töövõtteid (nt laua katmine) või harjutada enda hügieeni eest hoolitsemist (nt käte pesemine, hammaste harjamine).

Õppemängud, mis on esitatud kirjelduste või viidete abil. Samu mänge võib mängida ka teistes ainetundides ja vabal ajal. Mängu lõppedes on soovitatav teha kokkuvõte ning juhtida laste tähelepanu positiivsetele emotsioonidele (Mida tegime? Mis oli kõige toreدام?).

Suhtlemismängud ja -ülesanded õpilaste suhtlemisoskuste arendamiseks. Tunni jooksul on vajalik luua erinevaid suhtlussituatsioone, milles on ühendatud nii tegevus, käitumine kui ka kõne. Siin on oluline teadlikult pöörata tähelepanu dialoogile, suhtlejate hääletoonile ja -tegevusele ning situatsioonis sobivale käitumisele. Õppematerjal sisaldab soovitusi, milliseid tegevusi suhtlemis-ülesannete läbiviimiseks teha. Tegevuste läbiviimisel on vajalik õpetaja eeskuju ning mitmekordne harjutamine. (Loe ka: Karlep, 2003: lk 333–336.)

Kasutatud kirjandus

- Inimeseõpetus lihtsustatud õppes. (2011). Soovituslik ainesisu. Koostaja: Erle Põiklik. [www] <https://oppekava.innove.ee/kaasav-haridus>.
- Karlep, K. (2003). Kõnearendus. Tartu: TÜ Kirjastus. [www] <http://hdl.handle.net/10062/51226>.
- Karlep, K. (2012). Lihtsustatud õppekava rakendamise põhimõtted ja põhjused. – Eripedagoogika, nr 38, aprill.
- Karlep, K., Kontor, A. (2010). Aabitsa ja töövihikute kasutamise üldised põhimõtted. Õpetajaraamat. Tartu: Studium.
- PLRÕK. (2011). Lisa 1 (lihtsustatud õpe). [www] <https://www.riigiteataja.ee/akt/114022018007?leiaKehtiv>.

Lugemissoovitus

- Strebeleva, J. (2010). Laste arendamine ja õpetamine didaktiliste mängude abil. Eripedagoogi käsiraamat. [www] <http://hev.edu.ee/?id=120>.
- Strebeleva, J. (2010). Mõtlemise kujundamisest arenguliste erivajadustega lastel. Eripedagoogi käsiraamat. [www] <http://hev.edu.ee/?id=121>.

